

**CYFRYZACJA WSPÓŁPRACY
SĄDOWEJ I DOSTĘPU
DO WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI**
w sprawach cywilnych, handlowych i karnych
o charakterze transgranicznym
Komentarz

redakcja naukowa Jacek Gołaczyński

Monika Czechowska, Maria Dymitruk, Jacek Gołaczyński
Maria Kaczorowska, Piotr Rodziewicz, Marek Zalisko

KOMENTARZE

**CYFRYZACJA WSPÓŁPRACY
SĄDOWEJ I DOSTĘPU
DO WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI**
w sprawach cywilnych, handlowych i karnych
o charakterze transgranicznym
Komentarz

redakcja naukowa Jacek Gołaczyński

Monika Czechowska, Maria Dymitruk, Jacek Gołaczyński
Maria Kaczorowska, Piotr Rodziewicz, Marek Zalisko

KOMENTARZE

Stan prawny na 2 stycznia 2025 r.

Recenzent

Dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, profesor Uniwersytetu Szczecińskiego

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne

Violet Design

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne części opracowali:

Monika Czechowska – rozdz. VIII

Maria Dymitruk – rozdz. IV

Jacek Gołaczyński – Wprowadzenie; rozdz. I, IX, Podsumowanie

Maria Kaczorowska – rozdz. II, V

Piotr Rodziewicz – rozdz. III, VI

Marek Zalisko – rozdz. VII

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-111-4

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wprowadzenie	13
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2844 z dnia 13 grudnia 2023 r. w sprawie cyfryzacji współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i handlowych o charakterze transgranicznym oraz współpracy wymiarów sprawiedliwości i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych o charakterze transgranicznym oraz zmieniające niektóre akty w tych dziedzinach	
Preambuła	51
Rozdział I. Przepisy ogólne	64
Artykuł 1. Przedmiot i zakres stosowania	64
Artykuł 2. Definicje	97
Rozdział II. Komunikacja między właściwymi organami	118
Artykuł 3. Środki komunikacji między właściwymi organami	118
Rozdział III. Komunikacja między osobami fizycznymi lub prawnymi a właściwymi organami w sprawach cywilnych i handlowych	131
Artykuł 4. Europejski elektroniczny punkt dostępu	131

Rozdział IV. Przesłuchanie za pośrednictwem wideokonferencji lub z wykorzystaniem innej technologii zdalnej komunikacji 138

Artykuł 5.	Uczestnictwo w przesłuchaniu w sprawach cywilnych i handlowych za pośrednictwem wideokonferencji lub z wykorzystaniem innej technologii zdalnej komunikacji	138
Artykuł 6.	Przesłuchanie w sprawach karnych za pośrednictwem wideokonferencji lub z wykorzystaniem innej technologii zdalnej komunikacji	144

Rozdział V. Usługi zaufania, skutki prawne dokumentów elektronicznych oraz elektroniczne uiszczanie opłat 156

Artykuł 7.	Podpisy elektroniczne i pieczęcie elektroniczne	156
Artykuł 8.	Skutki prawne dokumentów elektronicznych	169
Artykuł 9.	Elektroniczne uiszczanie opłat	174

Rozdział VI. Przepisy proceduralne i ocena 176

Artykuł 10.	Przyjęcie aktów wykonawczych przez Komisję	176
Artykuł 11.	Szkolenia	180
Artykuł 12.	Oprogramowanie wzorcowe	182
Artykuł 13.	Koszty związane ze zdecentralizowanym systemem informatycznym, europejskim elektronicznym punktem dostępu oraz krajowymi systemami informatycznymi	184
Artykuł 14.	Ochrona przekazywanych informacji	186
Artykuł 15.	Procedura komitetowa	188
Artykuł 16.	Monitorowanie i ocena	188
Artykuł 17.	Informacje przekazywane Komisji	192

Rozdział VII. Zmiany w aktach prawnych w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych 194

Artykuł 18.	Zmiana w rozporządzeniu (WE) nr 805/2004	199
Artykuł 19.	Zmiany w rozporządzeniu (WE) nr 1896/2006	214
Artykuł 20.	Zmiany w rozporządzeniu (WE) nr 861/2007	237
Artykuł 21.	Zmiany w rozporządzeniu (UE) nr 606/2013	246
Artykuł 22.	Zmiany w rozporządzeniu (UE) nr 655/2014	258
Artykuł 23.	Zmiany w rozporządzeniu (UE) 2015/848	276
Artykuł 24.	Zmiany w rozporządzeniu (UE) 2020/1784	282

Rozdział VIII. Zmiany w aktach prawnych w dziedzinie współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych	288
Artykuł 25. Zmiany w rozporządzeniu (UE) 2018/1805	288
Rozdział IX. Przepisy końcowe	314
Artykuł 26. Wejście w życie i rozpoczęcie stosowania	314
Załączniki	318
Załącznik I. Akty prawne w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych	318
Załącznik II. Akty prawne w dziedzinie współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych	319
Podsumowanie	320
Bibliografia	323
Inne źródła	330
Akty prawne	333
Autorzy	341

Wykaz skrótów

- dyrektywa 2014/104/UE** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z 26.11.2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego (Dz.Urz. UE L 349, s. 1)
- dyrektywa 2016/680** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchyłająca decyzję ramową Rady 2008/977/WSiSW (Dz.Urz. UE L 119, s. 89)
- dyrektywa 2016/800** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z 11.05.2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L 132, s. 1)
- dyrektywa 2016/2102** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z 26.10.2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego (Dz.Urz. UE L 327, s. 1)
- dyrektywa 2019/882** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z 17.04.2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (Dz.Urz. UE L 151, s. 70)
- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
- k.p.a.** – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 572)
- k.p.c.** – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
- k.p.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 37 ze zm.)

- komunikat w sprawie cyfryzacji** – komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – *Cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej. Wachlarz możliwości*, COM(2020) 710 *final*
- KPP** – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
- pr. upad. projekt rozporządzenia w sprawie cyfryzacji** – ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 794)
- rozporządzenie nr 1206/2001** – wniosek – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie cyfryzacji współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, handlowych i karnych o charakterze transgranicznym oraz zmieniające niektóre akty w dziedzinie współpracy sądowej, COM(2021) 759 *final*
- rozporządzenie nr 1206/2001** – rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z 28.05.2001 r. w sprawie współpracy między sądami Państw Członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (Dz.Urz. UE L 174, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie nr 805/2004** – rozporządzenie (WE) nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z 21.04.2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych (Dz.Urz. UE L 143, s. 15, ze zm.)
- rozporządzenie nr 1896/2006** – rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L 399, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie nr 861/2007** – rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (Dz.Urz. UE L 199, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie nr 4/2009** – rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z 18.12.2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz.Urz. UE L 7, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie nr 182/2011** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 182/2011 z 16.02.2011 r. ustanawiające przepisy i zasady ogólne dotyczące trybu kontroli przez państwa członkowskie wykonywania uprawnień wykonawczych przez Komisję (Dz.Urz. UE L 55, s. 13)
- rozporządzenie nr 1215/2012** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 351, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie nr 606/2013** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 606/2013 z 12.06.2013 r. w sprawie wzajemnego uznawania środków ochrony w sprawach cywilnych (Dz.Urz. UE L 181, s. 4, ze zm.)
- rozporządzenie nr 655/2014** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014 z 15.05.2014 r. ustanawiające procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 189, s. 59, ze zm.)

- rozporządzenie 2015/848** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z 20.05.2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. UE L 141, s. 19, ze zm.)
- rozporządzenie 2016/679** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L 119, s. 1)
- rozporządzenie 2018/1725** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1725 z 23.10.2018 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii i swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia rozporządzenia (WE) nr 45/2001 i decyzji nr 1247/2002/WE (Dz.Urz. UE L 295, s. 39)
- rozporządzenie 2018/1805** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1805 z 14.11.2018 r. w sprawie wzajemnego uznawania nakazów zabezpieczenia i nakazów konfiskaty (Dz.Urz. UE L 303, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie 2019/1111** – rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z 25.06.2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (Dz.Urz. UE L 178, s. 1)
- rozporządzenie 2020/1783** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783 z 25.11.2020 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (przeprowadzanie dowodów) (Dz.Urz. UE L 405, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie 2020/1784** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784 z 25.11.2020 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych (doręczanie dokumentów) (Dz.Urz. UE L 405, s. 40, ze zm.)
- rozporządzenie 2022/850** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/850 z 30.05.2022 r. w sprawie informatycznego systemu transgranicznej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych (system e-CODEX) oraz w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2018/1726 (Dz.Urz. UE L 150, s. 1)
- rozporządzenie 2023/1543** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1543 z 12.07.2023 r. w sprawie europejskich nakazów wydania i europejskich nakazów zabezpieczenia dowodów elektronicznych w postępowaniu karnym oraz w postępowaniu karnym wykonawczym w związku z wykonaniem kar pozbawienia wolności (Dz.Urz. UE L 191, s. 118)
- rozporządzenie 2023/2844** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2844 z 13.12.2023 r. w sprawie cyfryzacji współpracy sądowej i dostępu do

- wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i handlowych o charakterze transgranicznym oraz współpracy wymiarów sprawiedliwości i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych o charakterze transgranicznym oraz zmieniające niektóre akty w tych dziedzinach (Dz.Urz. UE L 2023/2844)
- rozporządzenie eIDAS** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE (Dz.Urz. UE L 257, s. 73, ze zm.)
- TEWG** – Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:11957E/TXT>
- TFUE** – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
- TUE** – Traktat o Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13)
- TWE** – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz.Urz. UE C 321E z 2006 r., s. 37)
- u.d.e.** – ustawa z 18.11.2020 r. o doręczeniach elektronicznych (Dz.U. z 2024 r. poz. 1045)
- u.d.o.** – ustawa z 6.08.2010 r. o dowodach osobistych (Dz.U. z 2022 r. poz. 671 ze zm.)
- u.i.d.p.** – ustawa z 17.02.2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2024 r. poz. 1557)
- u.p.p.** – ustawa z 17.12.2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz.U. z 2022 r. poz. 284)
- u.ś.u.d.e.** – ustawa z 18.07.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz.U. z 2024 r. poz. 1513)

Wprowadzenie

Jacek Gołaczyński

Duży wpływ na ujednolicanie prawa prywatnego i postępowania cywilnego wywiera Unia Europejska. Organizacja ta w celu realizacji swoich zadań prowadzi bowiem proces zarówno ujednolicania, jak i zbliżania różnych systemów prawnych obowiązujących w poszczególnych państwach członkowskich. Mechanizmem prawnym służącym tym zabiegom jest prawo europejskie. W doktrynie prawa europejskiego można wyróżnić prawo europejskie pierwotne i wtórne. Największe znaczenie w procesie ujednolicania i harmonizacji (zbliżania) prawa prywatnego ma prawo europejskie wtórne. Do środków prawnych prawa europejskiego wtórnego zalicza się rozporządzenia i dyrektywy, zalecenia, decyzje i opinie. Rozporządzenie, zgodnie z art. 288 ust. 2 TFUE, jest wiążące zarówno dla państw członkowskich Unii Europejskiej, jak i podmiotów indywidualnych z tych państw. Oczywiście, aby można było zastosować w konkretnym wypadku przepis rozporządzenia, musi on być wystarczająco jasny i jednoznaczny. W prawie europejskim wyróżnia się także rozporządzenia tzw. podstawowe, które ze względu na swój stopień ogólności wymagają konkretyzacji w aktach wykonawczych. Takie rozporządzenia nie będą stosowane bezpośrednio. Rozporządzenie zatem jest instrumentem prawnym, który zapewnia osiągnięcie jednolitego porządku prawnego we wszystkich państwach członkowskich. Zazwyczaj zbędne są w tym przypadku jakiegokolwiek zabiegi dostosowawcze. Jednak w obszarze prawa prywatnego większą rolę w procesie zbliżania prawa w państwach członkowskich Unii Europejskiej odgrywają dyrektywy. Dyrektywy na ogół nie mają jednak zastosowania do materii związanych z postępowaniem cywilnym w sprawach transgranicznych. Zgodnie z przepisem art. 288 akapit trzeci TFUE dyrektywa adresowana jest do państwa członkowskiego i nakłada na nie obowiązek realizacji celu w niej wytyczonego, pozostawiając jednak swobodę w zakresie wyboru środków służących osiągnięciu tego celu.

Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych rozpoczęła się od ustalenia, że zachodzi konieczność uznawania orzeczeń wydanych w jednym państwie członkowskim w innych. Miało być to istotne z uwagi na cel, jakim jest zapewnienie realizacji wspólnego rynku gospodarczego. I dlatego, na podstawie art. 220 tiret czwarte TEWG (później art. 293 tiret czwarte TWE, usunięty w TFUE) państwa członkowskie dawnej Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej zobowiązały się podjąć, w razie konieczności, negocjacje w celu zapewnienia swoim obywatelom „uproszczenia formalności dotyczących wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i arbitrażowych”. W celu realizacji tego obowiązku na posiedzeniu Rady Ministrów Wspólnot Europejskich w Brukseli, czyli wówczas Belgii, Francji, Holandii, Luksemburga, Niemiec i Włoch, przedstawiciele tych państw podpisali 27.09.1968 r. konwencję o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych¹, która weszła w życie 1.02.1973 r. Zrezygnowano jedynie z unormowania kwestii dotyczącej uznawania i wykonywania orzeczeń arbitrażowych, wobec wcześniejszego podpisania konwencji nowojorskiej o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych². Wraz z rozszerzaniem się Wspólnot Europejskich kolejne państwa członkowskie przystępowały do tej konwencji. Rozwiązania zawarte w konwencji brukselskiej były przedmiotem zainteresowania także państw niebędących członkami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, później Wspólnoty Europejskiej. Państwa skupione w Europejskim Stowarzyszeniu Wolnego Handlu (EFTA) widziały w rozwiązaniach przyjętych w tej konwencji korzyści dla rozwoju handlu międzynarodowego, jednak nie miały możliwości przystąpienia do niej, ponieważ była ona aktem zamkniętym tylko dla państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (Wspólnoty Europejskiej). Wobec tego podjęto decyzję o przygotowaniu konwencji bazującej na konwencji brukselskiej, ale obejmującej także państwa Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu.

Rozpoczęto zatem prace nad stworzeniem takiej równoległej konwencji, które doprowadziły, po trzech latach, do przygotowania sprawozdania. Ze strony Wspólnoty Europejskiej autorem sprawozdania był Belg – *Paul Jenard*, ze strony Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu Fin – *Gustav Moeller*. Konwencja została podpisana przez dwunastu ówczesnych członków Wspólnot Europejskich i sześć państw należących do Europejskiego Stowarzyszenia

¹ Konwencja brukselska o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzona w Brukseli 27.09.1968 r. (Dz.Urz. WE L 299 z 1972 r., s. 32).

² Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, sporządzona w Nowym Jorku 10.06.1958 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41).

Wolnego Handlu w Lugano w dniu 16.09.1988 r. Konwencja weszła w życie 1.01.1992 r.³ Konwencję podpisały państwa EFTA, w tym Austria, Finlandia i Szwecja, które w 1995 r. stały się państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Konwencja ta została zastąpiona w 2007 r. nową konwencją z Lugano⁴, której celem było osiągnięcie tej samej intensywności obiegu orzeczeń pomiędzy krajami Unii Europejskiej a Szwajcarią, Norwegią i Islandią.

Jeszcze przed podpisaniem traktatu z Maastrich (1992, wejście w życie 1.11.1993 r.) ustanawiającego Unię Europejską Komisja Europejska powołała grupę roboczą do opracowania europejskiego kodeksu postępowania cywilnego. Pracom grupy przewodniczył Marcel Storme. Grupa ta zidentyfikowała szesnaście obszarów, które mogą podlegać harmonizacji, i chociaż projekt nie był przedmiotem dalszych prac legislacyjnych⁵, to jednak był widoczny w działalności prawotwórczej Unii Europejskiej następnych lat⁶.

Po powstaniu Unii Europejskiej większą wagę niż dotychczas przywiązywano do problematyki współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych oraz współpracy w sprawach karnych. Pierwotnie problematyka ta została ujęta w tzw. III filarze Unii Europejskiej, obok filaru I – wspólnotowego i filaru II – obejmującego wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa. Instrumentem prawnym tej współpracy w ramach III filaru w zakresie spraw cywilnych i handlowych miała być umowa międzynarodowa. Dotychczas istniała jedynie konwencja brukselska z 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz konwencja rzymska z 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych⁷. W związku z tym przystąpiono do opracowywania kolejnych konwencji. Pierwszą w tym zakresie próbą było przygotowanie oraz podpisanie przez państwa członkowskie Unii Europejskiej w dniu 23.11.1995 r. konwencji w sprawie postępowania upadłościowego. Nie została ona jednak ratyfikowana z przyczyn wyłącznie politycznych przez Wielką Brytanię i dlatego nie weszła w życie.

³ W stosunku do Polski konwencja ta weszła w życie 1.02.2000 r.; zob. Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzona w Lugano 16.09.1988 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 10, poz. 132).

⁴ Konwencja o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzona w Lugano 30.10.2007 r. (Dz.Urz. UE L 339, s. 3).

⁵ *Rapprochement du droit judiciaire de l'Union européenne/Aproximation of Judiciary Law in European Union*, red. M.L. Storme, Dordrecht 1994.

⁶ Chodzi o rozporządzenie nr 1896/2006 ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty; zob. M. Storme, *Improving Access to Justice in Europe*, „Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 2010, t. 3, s. 207 i n.

⁷ Konwencja o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwarta do podpisu w Rzymie 19.06.1980 r. (Dz.Urz. WE L 266, s. 1, ze zm.).

Przygotowano także konwencję o doręczaniu pism sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych w państwach członkowskich z 26.05.1997 r. (Dz.Urz. WE C 261 z 1997 r., s. 2) oraz konwencję o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich z 28.05.1998 r. (Dz.Urz. WE C 221 z 1998 r., s. 1) – tzw. konwencję brukselską II. Konwencje te jednak nigdy nie weszły w życie⁸.

Dopiero traktat amsterdamski⁹ z 2.10.1997 r. utorował drogę dla dynamicznego rozwoju współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej. Dostrzeżono, że istotną przeszkodą w rozwoju tej współpracy było wykorzystywanie dla ujednolicenia prawideł dotyczących głównie międzynarodowego postępowania cywilnego umów międzynarodowych, które wymagają procesu ratyfikacji. Traktat amsterdamski wszedł w życie 1.05.1999 r. i na mocy art. 61 lit. c, art. 65 i 67 TWE przesunięto obszar „współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych” z filaru III do filaru I (wspólnotowego) Unii Europejskiej. W ramach bowiem filaru I Unii Europejskiej współpraca mogła rozwijać się na podstawie prawa wspólnotowego, czyli głównie rozporządzeń, dyrektyw oraz decyzji. Rada Unii Europejskiej, na podstawie traktatu amsterdamskiego, uzyskała uprawnienie do tworzenia prawa wspólnotowego w tym obszarze. Problematyka współpracy sądowej w sprawach cywilnych została umieszczona w tytule IV TWE, czyli wśród zagadnień dotyczących wiz, azylu, imigracji i innych związanych ze swobodnym przepływem osób. Przepis art. 61 lit. c TWE w wersji ustalonej traktatem amsterdamskim stanowi: „W celu stopniowego ustanowienia obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Rada przyjmuje [...] środki w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych przewidziane w artykule 65”. Przepis ten natomiast wskazuje, że w niezbędnym zakresie, potrzebnym do zapewnienia właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego, środki w zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych mają charakter transgraniczny i powinny być podjęte zgodnie z art. 67 TWE i zmierzają m.in. do:

- 1) poprawy i uproszczenia systemu transgranicznego doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych, współpracy w dziedzinie przeprowadzania dowodów, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, w tym decyzji pozasądowych,

⁸ J. Gołaczyński, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007, s. 15.

⁹ Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/31 ze zm.).

- 2) wspierania zgodności norm mających zastosowanie w państwach członkowskich w dziedzinie kolizji ustaw i sporów o własność,
- 3) usuwania przeszkód w należyтым przebiegu postępowań cywilnych, wspierając w razie potrzeby zgodność norm postępowania cywilnego mających zastosowanie w państwach członkowskich.

Przepis art. 69 TWE oraz protokoły dotyczące pozycji Wielkiej Brytanii i Irlandii oraz Danii stanowią, że te państwa nie uczestniczą w środkach podejmowanych przez Radę, a dotyczących współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych. Wielka Brytania i Irlandia mogą jednak brać udział w przyjmowaniu i stosowaniu tych środków przez każdorazowe złożenie odpowiedniego oświadczenia. Jednak, co warto podkreślić, oba państwa uczestniczą we wszystkich środkach wspólnotowych obejmujących ten obszar współpracy. Natomiast Dania nie uczestniczy w przyjmowaniu i stosowaniu tych środków. Protokół o pozycji Danii nie przewiduje bowiem przystąpienia przez to państwo do instrumentów wspólnotowych w tym zakresie poprzez złożenie oświadczenia. Podpisano natomiast umowy międzynarodowe w zakresie stosowania w relacjach między państwami członkowskimi Unii Europejskiej a Danią przepisów rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 12, s. 1, ze zm.) i rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 13.11.2007 r. dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych („doręczanie dokumentów”) oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000 (Dz.Urz. UE L 324, s. 79, ze zm.)¹⁰.

Istotne znaczenie miały także ustalenia ze szczytu Unii Europejskiej w Tampere z 1999 r. Rada Europejska uznała, że zasada wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach cywilnych i karnych ma być kamieniem węgielnym współpracy sądowej i wezwwała Komisję Europejską do przedstawienia sposobów dalszego ograniczania środków potrzebnych do uznania orzeczeń w państwie, w którym wystąpiono o uznanie. Uznano, że *exequatur* ma być zniesione w sprawach drobnych konsumenckich i handlowych oraz w pewnych sprawach rodzinnych (alimenty, kontakty z dziećmi). Wezwano także Komisję Europejską do pracy nad europejskim tytułem egzekucyjnym¹¹.

¹⁰ A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej. Ujęcie systemowe*, Warszawa 2018, s. 42 i n.

¹¹ Konkluzje prezydencji przyjęte na posiedzeniu szczytu Rady Europejskiej w Tampere 15–16.10.1999 r., pkt 28 i n., <https://www.consilium.europa.eu/media/21059/tampere-european-council-presidency-conclusions.pdf> (dostęp: 25.09.2024 r.).

Istotne znaczenie ma też zniesienie *exequatur*, czyli obowiązku przeprowadzenia postępowania o uznanie czy stwierdzenie wykonalności orzeczeń sądów w sprawach cywilnych w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Pierwszym rozporządzeniem wydanym w tym zakresie było rozporządzenie nr 805/2004 w sprawie utworzenia europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych. Następne dotyczyły już europejskiego nakazu zapłaty i orzeczenia zapadłego w postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń. Dotyczyło to jednak jedynie orzeczeń sądowych, odpowiednio europejskiego nakazu zapłaty, wyroku w sprawach, które były prowadzone na podstawie tych rozporządzeń. W tych przypadkach zniesiono obowiązkowe postępowanie o stwierdzenie wykonalności orzeczeń. Podobnie rzecz się miała w rozporządzeniu nr 4/2009 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych¹². Ukoronowaniem tej tendencji było przyjęcie rozporządzenia 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, na podstawie którego zniesiono stwierdzenie wykonalności co do wszystkich orzeczeń pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej.

Następnie w ramach tzw. Programu haskiego z 2004 r. zakończono prace nad ujednoliceniem norm kolizyjnych w zakresie zobowiązań pozaumownych. Przyjęto rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”) (Dz.Urz. UE L 199, s. 40), które jest stosowane od 11.01.2009 r. Przyjęto także rozporządzenie nr 4/2009 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych. Rozporządzenie to jest stosowane od 18.06.2011 r. Prowadzone były także prace nad przyjęciem rozporządzeń dotyczących spraw majątkowych małżeńskich i spraw majątkowych wynikających ze związków partnerskich oraz spraw spadkowych i testamentów¹³.

Kolejnym krokiem było ogłoszenie podczas szczytu Rady Europejskiej w Sztokholmie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości dla europejskich

¹² K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne* [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, t. 1, red. A. Wróbel, Warszawa 2010.

¹³ Zob. konkluzje prezydencji przyjęte na posiedzeniu Rady Europejskiej w dniach 4–5.11.2004 r., <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14292-2004-REV-1/pl/pdf> (dostęp: 25.09.2024 r.), a także Program haski: Wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 53 z 2005 r., s. 1).

obywateli (COM(2010) 171 *final*), zawierającego wytyczne do planu działań na lata 2010–2014, oraz dalszych wytycznych na lata 2015–2020 w rozdziale I konkluzji Rady Europejskiej z 26–27.06.2014 r.¹⁴

Traktat z Lizbony z 2007 r.¹⁵ nie wprowadził istotnych zmian w zakresie współpracy sądowej, ale uczynił przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości priorytetem Unii Europejskiej w zakresie wzajemnej współpracy sądowej w sprawach cywilnych i karnych¹⁶.

Wyrazem tego było odłączenie uregulowanej w art. 81 TFUE problematyki współpracy sądowej w sprawach cywilnych od zagadnień wizowych, azylu i imigracji. W art. 81 ust. 2 wymieniono także środki, które mogą być podejmowane w tym obszarze:

- 1) wzajemne uznawanie i wykonywanie przez państwa członkowskie orzeczeń sądowych i pozasądowych,
- 2) transgraniczne doręczanie pism sądowych i pozasądowych,
- 3) zgodność przepisów mających zastosowanie w państwach członkowskich w dziedzinie prawa właściwego i sporów o jurysdykcję,
- 4) współpraca w zakresie przeprowadzania dowodów,
- 5) skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości,
- 6) usuwanie przeszkód w należyтым biegu postępowań cywilnych,
- 7) rozwój alternatywnych metod rozstrzygania sporów,
- 8) wspieranie szkolenia sędziów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości.

Uzyskując nowe kompetencje oraz wykonując programy: haski, sztokholmski, z Tampere, w latach 2000–2016 prawodawca unijny przyjął, zgodnie z art. 65 TWE, a potem na podstawie art. 81 TFUE, 21 rozporządzeń oraz 2 dyrektywy¹⁷.

¹⁴ Zob. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-79-2014-INIT/pl/pdf> (dostęp: 25.09.2024 r.).

¹⁵ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie 13.12.2007 r. (Dz.U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569).

¹⁶ A. Frąckowiak-Adamska, *Reforma europejskiej przestrzeni sądowej przewidziana w Traktacie z Lizbony* [w:] *Europejska przestrzeń sądowa*, red. A. Frąckowiak-Adamska, R. Grzeszczak, Wrocław 2010, s. 161 i n.; A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń...*, s. 47.

¹⁷ Omówienie tych aktów zob. Komisja Europejska, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej. Przewodnik dla prawników praktyków*, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/a9da11b8-0a6a-491e-8ae9-a0ff9d7e8535> (dostęp: 25.09.2024 r.); E. Storskrubb, *Civil Procedure and EU Law: A Policy Area Uncovered*, Oxford 2008; J. Gołaczyński, *Współpraca sądowa...*; *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i karnych*, red. W. Czapliński, A. Wróbel, Warszawa 2007; K. Weit, *Europejskie prawo procesowe...*; M. Zaliszko, *Instrumenty prawne w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2013; W. Sadowski, M. Taborowski, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych*, Warszawa 2011; A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń...*, s. 49 i n.

Na poziomie unijnym uregulowano zatem doręczenia dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach transgranicznych (rozporządzenie nr 1393/2007 dotyczące doręczenia w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych), przeprowadzanie dowodów (rozporządzenie nr 1206/2001 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych), pomoc sądową w sprawach cywilnych i handlowych (dyrektywa Rady 2003/9/WE z 27.01.2003 r. ustanawiająca minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl, Dz.Urz. UE L 31, s. 18).

Z uwagi na tematykę komentowanego rozporządzenia istotne znaczenie miały rozporządzenia dotyczące doręczenia dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych oraz w sprawie współpracy między sądami w zakresie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych.

Rozporządzenie nr 1393/2007 dotyczące doręczenia w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych zmierzało do poprawy i przyspieszenia przekazywania dokumentów sądowych i pozasądowych między państwami członkowskimi. Rozporządzenie to zostało zbudowane na podstawie regulacji konwencji haskiej z 1965 r.¹⁸, jednak przewidywało dalsze usprawnienie doręczenia dokumentów. Miało ono bowiem także zastosowanie do działań w pewnych dziedzinach w sprawach cywilnych lub handlowych, w których dokument sądowy lub pozasądowy miał być przekazany z jednego państwa członkowskiego do innego celem doręczenia.

Rozporządzenie nr 1393/2007 nie miało zastosowania, gdy nie był znany adres odbiorcy dokumentu. Obejmowało wszystkie państwa członkowskie, z wyjątkiem Danii. Każde państwo członkowskie miało wyznaczyć organy, funkcjonariuszy publicznych lub inne osoby określone jako „jednostki przekazujące” i „jednostki przyjmujące”, odpowiednio odpowiedzialne za przekazywanie i otrzymywanie dokumentów. Taka asygnacja była ważna przez okres pięciu lat. Każde państwo członkowskie musiało także wyznaczyć centralną jednostkę odpowiedzialną za udzielanie informacji jednostkom przekazującym i rozwiązywanie problemów związanych z przekazywaniem dokumentów. Państwa członkowskie o federalnej strukturze mogły ustanowić więcej niż jedno biuro przekazujące, otrzymujące i centralne.

¹⁸ Konwencja o doręczeniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych, sporządzona w Hadze 15.11.1965 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 87, poz. 968).

Zgodnie z informacją Polski do rozporządzenia nr 1393/2007 jednostkami przekazującymi są: sądy rejonowe, sądy okręgowe, sądy apelacyjne, Sąd Najwyższy. Jednostkami przyjmującymi są jedynie sądy rejonowe. Organem centralnym jest Ministerstwo Sprawiedliwości. Wszystkie odpowiednie formy przekazywania dokumentów są dozwolone, pod warunkiem że ich zawartość jest czytelna. W celu przyspieszenia wymiany dokumentów należy do nich dołączyć standardowy formularz, którego wzór został załączony do rozporządzenia. Państwo, do którego dokument jest adresowany, musi otrzymać formularz w języku wcześniej ustalonym (zgodnie z informacją Polski formularz wniosku może być wypełniony w języku polskim, angielskim lub niemieckim).

Biuro otrzymujące wysła do biura przekazującego potwierdzenie przyjęcia dokumentu w terminie siedmiu dni, a jeśli zachodzi taka konieczność, powinno skontaktować się z biurem przekazującym w związku z brakującymi informacjami lub dokumentami. Jeśli sposób przekazania dokumentów nie odpowiada wymogom formalnym, dokumenty powinny zostać zwrócone. Jednostka przyjmująca dokonuje doręczenia dokumentu lub zarządza jego doręczenie, przy czym następuje to zgodnie z prawem państwa członkowskiego przyjmującego albo w formie szczególnej, wymaganej przez jednostkę przekazującą, o ile postępowanie takie zgodne jest z prawem państwa członkowskiego przyjmującego.

Jednostka przyjmująca informuje odbiorcę o tym, że może odmówić przyjęcia dokumentu, który ma zostać doręczony, jeśli nie został on sporządzony w języku urzędowym państwa przyjmującego lub języku państwa przekazującego, który odbiorca rozumie. Jeśli jednostka przyjmująca nie jest w stanie doręczyć dokumentu w terminie miesiąca, musi poinformować o tym jednostkę przekazującą, używając standardowego formularza. Kiedy już wszelkie formalności dotyczące doręczenia dokumentu zostały zakończone, jednostka przekazująca powinna otrzymać zaświadczenie o doręczeniu według formularza zawartego w załączniku I do rozporządzenia nr 1393/2007.

Z tytułu doręczania dokumentów sądowych z państwa członkowskiego nie można żądać żadnej zapłaty ani zwrotu opłat i wydatków za czynności państwa przyjmującego (koszty doręczenia). Uczestnik postępowania powinien jednak zapłacić lub zwrócić wydatki powstałe na skutek tego, że przy doręczeniu współdziałał funkcjonariusz publiczny lub inna osoba właściwa zgodnie z prawem państwa członkowskiego przyjmującego, oraz tego, że zachowana została szczególna forma doręczenia.

Istnieją także inne sposoby przekazywania i doręczania dokumentów, a mianowicie w wyjątkowych sytuacjach dokumenty są przekazywane drogą dyplomatyczną lub konsularną. Każdemu państwu wolno dokonywać

doręczeń dokumentów osobom, które mają miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim, bez zastosowania przymusu, bezpośrednio przez swoje przedstawicielstwa dyplomatyczne lub konsularne (Polska zaznaczyła w swojej informacji, że sprzeciwia się doręczaniu dokumentów za pośrednictwem konsulatów i placówek dyplomatycznych, chyba że dokument ma być doręczony obywatelowi państwa członkowskiego, z którego dokument pochodzi). Każdemu państwu wolno dokonywać doręczeń dokumentów sądowych osobom, które mają miejsce zamieszkania w innym państwie, bezpośrednio przez pocztę. W tym przypadku Polska zaakceptowała taki sposób doręczania dokumentów, pod warunkiem że dokumenty są doręczane w formie przesyłki poleconej za zwrotnym poświadczeniem odbioru i są sporządzone lub przetłumaczone na język polski lub jeden z języków urzędowych państwa członkowskiego, z którego dokument pochodzi, jeżeli adresat jest obywatelem tego państwa.

W końcu dopuszcza się bezpośrednie doręczenia dokumentów sądowych przez funkcjonariuszy publicznych, urzędników lub inne właściwe osoby państwa przyjmującego (państwa mogą nie zgodzić się na ten sposób doręczania i taki właśnie sprzeciw zgłosiła Polska). Prawa osób, do których skierowane są dokumenty, są chronione przez wiele zasad ustanowionych jeszcze przez konwencję haską.

Rozporządzenie nr 1393/2007 stosowało się od 13.11.2008 r. i w zakresie swego zastosowania miało pierwszeństwo przed postanowieniami dwu- lub wielostronnych umów zawartych przez państwa członkowskie, w szczególności przed art. IV protokołu do konwencji brukselskiej z 1968 r. i przed konwencją haską z 1965 r. Zarazem rozporządzenie nie stanowiło przeszkody dla państw członkowskich w zakresie zawierania umów dotyczących dalszego przyspieszenia lub uproszczenia przekazywania dokumentów, o ile są one zgodne z rozporządzeniem¹⁹. Jak widać, rozporządzenie to nie zawierało żadnych rozwiązań pozwalających na korzystanie w zakresie doręczeń z nowoczesnych środków komunikacji.

Natomiast celem rozporządzenia nr 1206/2001 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych było ustanowienie szczególnych reguł służących uproszczeniu i poprawie współpracy państw członkowskich w zakresie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych.

¹⁹ J. Gołaczyński, *Współpraca sądowa...*; J. Gołaczyński, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017, s. 79; J. Ciszewski, *Obrót prawny z zagranicą w sprawach cywilnych i karnych*, Warszawa 2012.

Zauważono, że jest to potrzebne dla właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego. Dotychczas w stosunkach między państwami członkowskimi nie obowiązywał żaden wiążący akt prawny dotyczący przeprowadzania dowodów. Konwencja haska z 1970 r. o przeprowadzaniu za granicą dowodów w sprawach cywilnych i handlowych²⁰ nie znajdowała zastosowania wobec wszystkich państw członkowskich (zob. rozporządzenie nr 861/2007 ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń). Rozporządzenie nr 1206/2001 zmierzało do wypełnienia tej luki. Miało ono zastosowanie w sprawach cywilnych lub handlowych, jeżeli sąd państwa członkowskiego zgodnie z przepisami jego prawa wewnętrznego występował z wnioskiem do właściwego sądu innego państwa członkowskiego o przeprowadzenie dowodu lub występuje z wnioskiem o to, by móc przeprowadzić dowód bezpośrednio w innym państwie członkowskim. Nie można było wystąpić z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu, jeżeli nie był on przeznaczony do wykorzystania w postępowaniu sądowym, które już się toczyło lub które miało zostać wszczęte.

Zakres podmiotowy obejmował państwa członkowskie, z wyjątkiem Danii, z którą Polska była związana konwencją haską z 1970 r. o przeprowadzaniu za granicą dowodów w sprawach cywilnych i handlowych. Wnioski miały być przekazywane przez sąd wzywający bezpośrednio do sądu wzywanego. W celu ułatwienia przekazywania wniosków państwa członkowskie zostały zobowiązane do sporządzenia wykazu sądów właściwych do przeprowadzenia dowodów. Ponadto państwa miały wyznaczyć jedną (bądź w przypadku państw federalnych kilka) centralną jednostkę odpowiedzialną za:

- 1) udzielanie informacji sądom,
- 2) poszukiwanie rozwiązań w razie pojawienia się trudności z przekazywaniem wniosków,
- 3) przekazywanie w wyjątkowych sytuacjach wniosku do właściwego sądu.

Zgodnie z informacją Polski złożoną na podstawie art. 22 rozporządzenia nr 1206/2001 sądami właściwymi do przeprowadzenia dowodów są sądy rejonowe. Natomiast organem centralnym jest Ministerstwo Sprawiedliwości – Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego.

Rozporządzenie nr 1206/2001 zawierało szczegółowe kryteria dotyczące formy i treści wniosków. Wniosek składało się na formularzu A zawartym w załączniku do rozporządzenia, ewentualnie na formularzu I. Zawierał on w szczególności dane dotyczące nazwiska i adresu stron oraz ich przedstawicieli, rodzaju i przedmiotu sprawy, opis dowodu, który miał być przeprowadzony,

²⁰ Konwencja o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych lub handlowych, sporządzona w Hadze 18.03.1970 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 50, poz. 582).

np. w przypadku przesłuchania stron należało podać ich dane, pytania, które mają być do nich skierowane, bądź stan faktyczny, co do którego mają być przesłuchane, itp.

Wniosek miał być sporządzony w jednym z języków urzędowych wezwanego państwa członkowskiego lub w innym języku, który dopuściło wezwane państwo członkowskie. Polska oświadczyła, że ma być to język polski.

Wnioski i inne zawiadomienia miały być przekazywane w najsprawniejszy możliwy sposób (informacja Polski przewiduje w tym zakresie drogę pocztową). Jak widać, tu także nie przewidziano środków komunikacji elektronicznej.

W terminie siedmiu dni po wpłynięciu wniosku sąd wezwany przysyłał sądowi wzywającemu potwierdzenie odbioru wniosku przy użyciu formularza B. Natomiast w sytuacji, gdy wniosek nie odpowiadał wymogom państwa wzywanego dotyczącym języka i sposobu jego przekazania, sąd wezwany umieszczał odpowiednią adnotację na potwierdzeniu odbioru. Jeżeli wniosek został skierowany do sądu, który nie był właściwy do jego wykonania, sąd ten przekazywał wniosek do właściwego sądu swojego państwa członkowskiego i zawiadamiał o tym sąd wzywający, używając formularza A.

W przypadku gdy wniosek nie mógł być wykonany z uwagi na to, że nie zawierał wszystkich danych wymaganych przez rozporządzenie, sąd wezwany zawiadamiał o tym niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu trzydziestu dni od wpłynięcia wniosku, sąd wzywający, używając formularza C, oraz występował do niego o przekazanie brakujących informacji, które należało wskazać w sposób możliwie najbardziej dokładny. Jeżeli sąd wezwany zaznaczył na potwierdzeniu odbioru, że wniosek nie spełniał warunków dotyczących języka i sposobu przekazania, lub zawiadomił sąd wzywający o tym, że wniosek nie może zostać wykonany, ponieważ nie zawiera wszystkich danych wymaganych przez rozporządzenie, termin na przeprowadzenie dowodu rozpoczynał bieg dopiero od wpłynięcia do sądu wezwanego prawidłowo wypełnionego wniosku. Wniosek o przeprowadzenie dowodu był wykonywany zgodnie z prawem sądu wezwanego i powinien być wykonany niezwłocznie, jednak nie później niż w ciągu dziewięćdziesięciu dni od jego wpłynięcia.

W przypadku gdy sąd wzywający wnosił o wykonanie wniosku zgodnie ze specjalną procedurą (obejmującą np. użycie technologii komunikowania się na odległość), sąd wzywany musiał spełnić taki wymóg, chyba że istniały przeszkody faktyczne lub prawne, czyli np. nie było technicznych możliwości uwzględnienia takiego wniosku. W takim wypadku sąd zawiadamiał o tym sąd wzywający przy użyciu formularza E.

Istniała także możliwość, o ile była ona przewidziana w prawie państwa członkowskiego sądu wzywającego, skorzystania przez strony oraz ich przedstawicieli z prawa obecności przy przeprowadzaniu dowodu przez sąd wezwany (wykonanie w obecności i przy udziale stron bądź przedstawicieli sądu wzywającego). Podobna regulacja dotyczyła obecności przedstawicieli sądu wzywającego – pojęcie to obejmuje członków sądu wyznaczonych przez sąd wzywający zgodnie z prawem jego państwa członkowskiego. Sąd wzywający mógł wyznaczyć także inne osoby, np. biegłego. Sąd wezwany ustalał warunki uczestnictwa stron i przedstawicieli sądu w przeprowadzeniu dowodu i to on zawiadamiał te osoby, używając formularza F, o miejscu i czasie przeprowadzenia dowodu, ewentualnie o warunkach, na jakich mogą w nim uczestniczyć.

Wniosek o przesłuchanie osoby nie mógł być wykonany, jeżeli dana osoba powoływała się na prawo odmowy zeznań lub zakaz zeznań, które jest przewidziane zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wezwanego lub jest przewidziane zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego i zostało wskazane we wniosku lub, w razie potrzeby, potwierdzone przez sąd wzywający na żądanie sądu wezwanego (odmowa wykonania)²¹. Poza tym można było odmówić wykonania wniosku tylko wówczas, gdy wniosek nie należał do zakresu zastosowania rozporządzenia nr 1206/2001 lub wykonanie wniosku zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wezwanego nie należało do zakresu działania sądów, lub sąd wzywający nie zastosował się do wezwania sądu wezwanego o uzupełnienie wniosku, lub kaucja lub zaliczka, zażądane zgodnie z art. 18 ust. 3 rozporządzenia nr 1206/2001, nie zostały złożone bądź wpłacone w ciągu 60 dni od odpowiedniego żądania sądu wezwanego.

Natomiast sąd wezwany nie mógł odmówić wykonania wniosku tylko z tej przyczyny, że zgodnie z prawem jego państwa członkowskiego sądowi tego państwa członkowskiego przysługuje w sprawie jurysdykcja wyłączna lub prawu owego państwa członkowskiego nie jest znane postępowanie, które odpowiada temu, dla którego celów złożony został wniosek. Jeżeli odmówiono wykonania wniosku, sąd wezwany zawiadamiał o tym sąd wzywający w ciągu 60 dni od wypłynięcia wniosku do sądu wezwanego, używając formularza H.

Sąd wezwany przekazywał niezwłocznie sądowi wzywającemu dokumenty, z których wynikało, że wniosek o przeprowadzenie dowodu został wykonany (postępowanie po wykonaniu wniosku). Przeprowadzenie dowodu było

²¹ J. Ciszewski, *Przeprowadzanie dowodów w sprawach cywilnych i handlowych w państwach UE. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 19–20; M. Mataczyński, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych* [w:] *Unia Europejska. Prawo instytucjonalne i gospodarcze*, red. A. Łazowski, Warszawa 2005, s. 1252.

dopuszczalne tylko wtedy, gdy mogło nastąpić na dobrowolnej podstawie i bez środków przymusu. Jeżeli bezpośrednie przeprowadzenie dowodu wymagało przesłuchania osoby, sąd wzywający informował tę osobę, że przesłuchanie następuje na zasadzie dobrowolności. Przeprowadzenie dowodu wykonywane było przez członka sądu wyznaczonego zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego lub przez inną osobę, jak np. biegłego. Sąd wzywający wykonywał wniosek według prawa swojego państwa członkowskiego.

Jednostka centralna lub właściwy organ mogli odmówić bezpośredniego przeprowadzenia dowodu, tylko jeżeli:

- 1) wniosek nie należał do zakresu zastosowania rozporządzenia nr 1206/2001,
- 2) wniosek nie zawierał wszystkich danych wymaganych zgodnie z art. 4 rozporządzenia nr 1206/2001,
- 3) bezpośrednie przeprowadzenie dowodu, którego dotyczył wniosek, było sprzeczne z podstawowymi zasadami prawa państwa członkowskiego jednostki centralnej lub właściwego organu.

Rozporządzenie nr 1206/2001 nie stanowiło przeszkody dla państw członkowskich w zakresie zawierania lub zachowania między sobą umów dotyczących dalszego uproszczenia przeprowadzania dowodów, o ile były one zgodne z rozporządzeniem.

Rozporządzenie to miało pierwszeństwo przed postanowieniami konwencji haskiej z 1970 r. Państwa członkowskie miały obowiązek podać Komisji do 1.07.2003 r. informacje konieczne do realizacji rozporządzenia (listę sądów wezwanych, organy centralne, sposób przekazywania wniosków, języki wymagane przy formułowaniu wniosków). Komisja sporządziła i regularnie aktualizowała podręcznik (dostępny również drogą elektroniczną) zawierający podane przez państwa informacje. Była przy tym wspierana przez specjalny komitet. Rozporządzenie weszło w życie 1.07.2001 r., a było stosowane od 1.01.2004 r.

Rozporządzenie nr 1206/2001 zostało zastąpione przez rozporządzenie 2020/1783 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych. Przepisy nowego rozporządzenia weszły w życie 22.12.2020 r. i znajdują zastosowanie od 1.07.2022 r. Rozporządzenie 2020/1783 podobnie reguluje kwestie objęte dotychczas przepisami rozporządzenia nr 1206/2001, które straciły moc z dniem rozpoczęcia stosowania rozporządzenia 2020/1783. Zawarte w rozporządzeniu 2020/1783 zmiany wobec stanu poprzedniego wynikały z cyfryzacji i rozwoju nowych technologii, których szersze wykorzystanie ma się przyczynić do dalszego usprawnienia i przyspieszenia współpracy między sądami państw członkowskich UE w zakresie przeprowadzania dowodów. Dostrzeżono, że potencjał nowoczesnych technologii porozumiewania się w zakresie

np. wideokonferencji, które mogą upraszczać i przyspieszać przeprowadzanie dowodów, nie był dotychczas w pełni wykorzystywany.

Zasadnicza zmiana dokonana w rozporządzeniu 2020/1783 dotyczy obowiązkowego wykorzystywania do przekazywania dokumentów i wniosków między państwami członkowskimi zdecentralizowanego systemu informatycznego składającego się z krajowych systemów informatycznych, które mają zostać połączone z zapewnieniem ich technicznej interoperacyjności. Na podstawie art. 6 rozporządzenia nr 1206/2001 wnioski i inne informacje pomiędzy organami sądowymi poszczególnych państw członkowskich są przekazywane w możliwie najszybszy sposób, który dane państwo członkowskie wskazało. Państwom członkowskim w tej mierze przysługiwała swoboda, dlatego niektóre z nich – jak np. Polska – dopuszczały przekazywanie wniosków i innych informacji wyłącznie pocztą, inne natomiast dopuszczały odmienne sposoby przekazywania korespondencji, takie jak prywatne usługi kurierskie, faks czy poczta elektroniczna. Natomiast na podstawie art. 7 ust. 1 rozporządzenia 2020/1783 wnioski i zawiadomienia od 1.05.2025 r. będą przekazywane za pośrednictwem bezpiecznego i niezawodnego zdecentralizowanego systemu informatycznego z należyтым poszanowaniem praw i wolności. Umożliwi to znaczące skrócenie czasu przekazywania wniosków i zawiadomień pomiędzy sądami państw członkowskich. Jednakże w sytuacji, gdy przekazanie wniosków i zawiadomień przez organ sądowy jednego państwa członkowskiego organowi sądowemu drugiego państwa członkowskiego za pośrednictwem zdecentralizowanego systemu informatycznego będzie niemożliwe ze względu na zakłócenia działania systemu, charakter danego dowodu lub ze względu na wystąpienie wyjątkowych okoliczności, wówczas zgodnie z art. 7 ust. 4 rozporządzenia 2020/1783 będzie dopuszczalne przekazanie wniosków i innych zawiadomień z wykorzystaniem najszybszych i najbardziej odpowiednich środków alternatywnych, z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia niezawodności i bezpieczeństwa. Przekazanie wniosku w trybie art. 7 ust. 4 rozporządzenia 2020/1783 będzie miało miejsce w sytuacji, gdy konieczne stanie się przekazanie organowi sądowemu innego państwa członkowskiego dowodu w oryginale, w szczególności dokumentu w postaci papierowej lub w innej zmaterializowanej postaci, choć nie można wykluczyć sytuacji, w których zastosowanie form określonych w art. 7 ust. 4 rozporządzenia 2020/1783 będzie konieczne ze względu na wcześniejsze złożenie wniosku rekwizycyjnego w reżimie obowiązującego przed 1.07.2022 r. rozporządzenia nr 1206/2001 i brak możliwości skorzystania ze środków komunikacji określonych w rozporządzeniu 2020/1783.

Na podstawie przepisów rozporządzenia 2020/1783 ma zostać utworzony zdecentralizowany system informatyczny służący do wymiany danych

pomiędzy organami sądowymi państw członkowskich w zakresie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych. W założeniu system informatyczny ma być zdecentralizowany i umożliwiać wymianę danych wyłącznie między jednym państwem członkowskim a innym państwem członkowskim UE, bez udziału w takiej wymianie jakiegokolwiek instytucji UE. Krajowe systemy informatyczne zostaną połączone w zdecentralizowany system informatyczny, który ma umożliwiać bezpieczną i niezawodną transgraniczną wymianę informacji między krajowymi systemami informatycznymi. Zdecentralizowany system informatyczny ma się opierać na rozwiązaniu interoperacyjnym, takim jak e-CODEX, czyli systemy poszczególnych państw członkowskich mają działać w pełnej zgodności.

Za działanie i zarządzanie krajowym systemem informatycznym i interoperacyjnymi punktami dostępu będzie odpowiadać indywidualnie każde państwo członkowskie. Zgodnie z art. 28 ust. 1 rozporządzenia 2020/1783 każde państwo członkowskie ponosi koszty instalacji, działania i utrzymania swoich punktów dostępu, które łączą krajowe systemy informatyczne w ramach zdecentralizowanego systemu informatycznego. Zgodnie z art. 28 ust. 2 rozporządzenia 2020/1783 każde państwo członkowskie UE ponosi koszty utworzenia i dostosowania swoich krajowych systemów informatycznych, tak aby zapewnić ich interoperacyjność z punktami dostępu, oraz ponosi koszty związane z zarządzaniem tymi systemami, ich działaniem i utrzymaniem. Natomiast na podstawie art. 27 rozporządzenia 2020/1783 Komisja jest odpowiedzialna za utworzenie, utrzymanie i przyszły rozwój oprogramowania wzorcowego, które państwa członkowskie mogą wykorzystywać jako system krajowego systemu informatycznego. Utworzenie, utrzymanie i przyszły rozwój oprogramowania wzorcowego są finansowane z budżetu ogólnego UE.

Do wniosków i zawiadomień przekazywanych za pośrednictwem zdecentralizowanego systemu informatycznego stosuje się ogólne ramy prawne dotyczące korzystania z kwalifikowanych usług zaufania określone w rozporządzeniu eIDAS. Oznacza to dopuszczalność wykorzystywania kwalifikowanych pieczęci elektronicznych lub kwalifikowanych podpisów elektronicznych zamiast tradycyjnych pieczęci czy własnoręcznych podpisów. Zgodnie z art. 8 rozporządzenia 2020/1783 dokumentom przekazywanym za pośrednictwem zdecentralizowanego systemu informatycznego nie można odmawiać skutków prawnych ani nie można ich uznawać za niedopuszczalne jako dowody w postępowaniu wyłącznie z tego powodu, że mają postać elektroniczną.

Kolejna zmiana wynika z niedostatecznego wykorzystywania przy samym przeprowadzaniu dowodów potencjału nowoczesnych technologii porozumiewania się na odległość, które mogą znacząco upraszczać i przyspieszać

przeprowadzanie dowodów. Zgodnie z art. 20 rozporządzenia 2020/1783 w przypadku, gdy należy przeprowadzić dowód z przesłuchania osoby znajdującej się w innym państwie członkowskim, takiej jak świadek, strona postępowania lub biegły, i sąd wystąpi z wnioskiem o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu, sąd przeprowadza dowód z wykorzystaniem wideokonferencji lub innych technologii porozumiewania się na odległość, pod warunkiem że dysponuje taką technologią i uzna jej wykorzystanie za odpowiednie ze względu na szczególne okoliczności danej sprawy. Co istotne, wideokonferencje można również wykorzystywać – zgodnie z rozporządzeniem 2019/1111 w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę – do przesłuchiwanie małoletnich²². Jak widać, prawodawca unijny promuje większe stosowanie w praktyce bezpośredniego przeprowadzania dowodu przez sąd wzywający z wykorzystaniem wideokonferencji, ale w tym zakresie rozporządzenie 2020/1783 nie wprowadza jeszcze takiego obowiązku, pozostawiając decyzję w tej kwestii sądowi rozpoznającemu sprawę. Wniosek o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu z wykorzystaniem wideokonferencji lub innych technologii porozumiewania się na odległość, zgodnie z art. 20 ust. 2 rozporządzenia 2020/1783, składa się przy użyciu formularza N zawartego w załączniku I do rozporządzenia 2020/1783. Sąd wzywający i jednostka centralna lub właściwy organ wezwanego państwa członkowskiego lub sąd wyznaczony do udzielenia praktycznej pomocy w bezpośrednim przeprowadzeniu dowodu dokonują uzgodnień dotyczących przeprowadzenia przesłuchania w tej formie. Sąd wzywający może także złożyć wniosek o udzielenie pomocy w znalezieniu tłumacza ustnego, zaś właściwy organ w państwie wezwanym jest zobligowany do udzielenia poszukiwanego wsparcia. Regulacja dotycząca przeprowadzania dowodów w ramach rekwizycji biernej przez sąd wzywający nie uległa istotnej zmianie, choć została wzbogacona o domniemanie, że zgoda na wniosek o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu została wyrażona, jeżeli sąd wzywający nie otrzyma odpowiedzi na wniosek w terminie piętnastu dni od potwierdzenia odbioru przypomnienia przez jednostkę centralną lub właściwy organ wezwanego państwa członkowskiego.

²² A. Banaszewska, M. Kostwiński, *Współpraca państw członkowskich...*; więcej odnośnie do rozporządzenia 2019/1111 zob. M. Zaliszko [w:] *Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę. Komentarz do Rozporządzenia Rady UE 2019/1111*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2022, s. 187.

Na podstawie art. 19 ust. 5 rozporządzenia 2020/1783 sąd wzywający może wysłać do jednostki centralnej lub właściwego organu wezwanego państwa członkowskiego przypomnienie, jeżeli w terminie trzydziestu dni od potwierdzenia odbioru wniosku o pomocy prawnej w ramach rekwizycji biernej nie otrzyma zawiadomienia o wyrażeniu zgody na przeprowadzenie dowodu bezpośredniego przez sąd wzywający. Przepis zastrzega jednak, że w nadzwyczajnych okolicznościach, w których jednostka centralna lub właściwy organ nie mogły odnieść się do wniosku sądu wzywającego w terminie następującym po otrzymaniu przypomnienia, wyjątkowo, po upływie tego terminu, nadal można, w dowolnym momencie, aż do faktycznego bezpośredniego przeprowadzenia dowodu, powołać się na powody odmowy bezpośredniego przeprowadzenia dowodu w państwie wezwanym. W rozporządzeniu 2020/1783 utrzymano zasadę, że bezpośrednio przeprowadzenie dowodu w państwie wezwanym przez sąd wzywający następuje zgodnie z prawem państwa sądu wzywającego (art. 19 ust. 8 rozporządzenia 2020/1783) i jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy może nastąpić dobrowolnie i bez użycia środków przymusu (art. 19 ust. 2 rozporządzenia 2020/1783). Zachowano także unormowanie, zgodnie z którym jednostka centralna lub właściwy organ mogą wyznaczyć sąd swojego państwa członkowskiego, który ma uczestniczyć w bezpośrednim przeprowadzeniu dowodu, w celu zapewnienia należytego stosowania przepisów rozporządzenia i spełnienia warunków, na jakich ma nastąpić bezpośrednie przeprowadzenie dowodu (art. 19 ust. 4 akapit drugi rozporządzenia 2020/1783). Przewidziano nadto, że (i takiej regulacji nie było w rozporządzeniu nr 1206/2001) jednostka centralna lub właściwy organ wezwanego państwa członkowskiego mogą wyznaczyć sąd swojego państwa członkowskiego do udzielenia praktycznej pomocy w bezpośrednim przeprowadzeniu dowodu (art. 19 ust. 6 rozporządzenia 2020/1783).

W dziedzinie doręczeń rozporządzenie nr 1393/2007 zostało zastąpione przez rozporządzenie 2020/1784 dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych. Z art. 19 rozporządzenia 2020/1784 wynika, że doręczeń drogą elektroniczną można dokonywać bezpośrednio osobie, która ma znany adres do doręczeń w innym państwie członkowskim, przy użyciu jakichkolwiek elektronicznych środków doręczania dostępnych zgodnie z prawem państwa członkowskiego forum w odniesieniu do krajowego doręczania dokumentów, pod warunkiem że dokumenty są przesyłane i odbierane z wykorzystaniem kwalifikowanych usług rejestrowanego doręczania elektronicznego w rozumieniu rozporządzenia eIDAS, a adresat udzielił uprzedniej wyraźnej zgody na

wykorzystywanie środków elektronicznych do celów doręczania dokumentów w toku postępowania²³.

Z preambuły rozporządzenia 2020/1784 wynika nadto, że: „jeżeli adresat nie ma znanego adresu do doręczeń w państwie członkowskim forum, ale ma jeden lub kilka adresów do doręczeń w jednym lub kilku innych państwach członkowskich, dokument należy przekazać takiemu innemu państwu członkowskiemu do celów jego doręczenia na mocy niniejszego rozporządzenia” (motyw 7). Natomiast z motywu 32 rozporządzenia 2020/1784 wynika, w jakich sytuacjach możliwe będzie dokonanie doręczenia elektronicznego z wykorzystaniem kwalifikowanych usług rejestrowanego doręczenia elektronicznego. Warunkiem będzie udzielenie przez adresata uprzedniej zgody na wykorzystywanie środków elektronicznych do celów doręczania dokumentów w toku postępowania. Zgody takiej można by również udzielić wtedy, gdy zgodnie z prawem państwa członkowskiego forum dokumenty procesowe mogą być doręczane za pośrednictwem systemu elektronicznego, a adresat udzielił zgody na korzystanie z tego systemu w odniesieniu do doręczania dokumentów, zanim doręczono mu dokumenty za pośrednictwem tego systemu²⁴. Rozporządzenie 2020/1784 nie reguluje formy wyrażenia zgody na doręczenie drogą elektroniczną, czyli stanowi to odesłanie do prawa krajowego.

Drugi przypadek doręczeń drogą elektroniczną dotyczy sytuacji, gdy adresat udzielił sądowi lub organowi, przed którym toczy się postępowanie, lub stronie, która jest odpowiedzialna za doręczanie dokumentów w ramach takiego postępowania, uprzedniej wyraźnej zgody na przysyłanie wiadomości e-mail na konkretny adres poczty elektronicznej do celów doręczania dokumentów w toku tego postępowania, a adresat potwierdza odbiór dokumentu za pomocą potwierdzenia odbioru zawierającego datę odbioru. I w tym przypadku z motywu 33 rozporządzenia 2020/1784 wynika, że powinno być możliwe doręczanie adresatowi dokumentów drogą elektroniczną bez wykorzystywania kwalifikowanych usług rejestrowanego doręczenia elektronicznego w rozumieniu rozporządzenia eIDAS, pod warunkiem że adresat udzielił sądowi lub

²³ B. Kaczmarek-Templin [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2, *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021, s. 1088; B. Kaczmarek-Templin, *Dane elektroniczne a dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym – zarys problemu* [w:] *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Wrocław 2016, s. 113–119; B. Kaczmarek-Templin, *Dowód z dokumentu elektronicznego w procesie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 149–152.

²⁴ B. Kaczmarek-Templin, *Doręczenia elektroniczne w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784 dotyczącym doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych – czy czeka nas rewolucja w doręczeniach?*, „Polski Proces Cywilny” 2022/4, LEX.

organowi, przed którym toczy się postępowanie, lub stronie, która jest odpowiedzialna za doręczenie w ramach takiego postępowania, uprzedniej wyrażonej zgody na przesyłanie w toku tego postępowania wiadomości e-mail na konkretny adres poczty elektronicznej, pod warunkiem że otrzymano potwierdzenie odbioru dokumentu przez adresata. Nadto adresat winien potwierdzić odbiór dokumentu poprzez podpisanie potwierdzenia odbioru i jego zwrot lub poprzez przesłanie zwrotnej wiadomości e-mail z adresu poczty elektronicznej, który adresat wskazał do celów doręczeń. Powinno być możliwe podpisanie potwierdzenia odbioru elektronicznie.

W przypadku podjęcia próby doręczenia elektronicznego na podstawie rozporządzenia 2020/1784 poprzez przekazanie informacji na konto adresata w portalu społecznościowym należałoby uzyskać od niego zgodę na dokonanie doręczenia na adres poczty elektronicznej.

Warto zwrócić uwagę na okoliczność, że prawidłowe doręczenie elektroniczne w przypadku, o jakim mowa w art. 19 ust. 1 lit. b rozporządzenia 2020/1784, czyli doręczenie na adres poczty elektronicznej, wymaga potwierdzenia dokonanego odbioru ze wskazaniem jego daty. Ze względu na brak możliwości ustalenia tego faktu bez współpracy ze strony adresata dla jego skuteczności niezbędne jest oświadczenie adresata w tym zakresie. Rozporządzenie 2020/1784 miało na celu poprawę skuteczności i przyspieszenie procedur sądowych przez ich uproszczenie i usprawnienie w zakresie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych w Unii, a jednocześnie ma przyczyniać się do zmniejszenia opóźnień i kosztów w odniesieniu do osób fizycznych i przedsiębiorstw. Zapewnienie większej pewności prawa oraz uproszczenie, usprawnienie i cyfryzacja postępowań będą zachęcać osoby fizyczne i przedsiębiorstwa do dokonywania transakcji transgranicznych, pobudzając tym samym wymianę handlową w Unii, a w konsekwencji poprawiając funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Jakkolwiek w art. 22 rozporządzenia 2020/1784 wskazano, że w przypadku gdy konieczne było przekazanie do innego państwa członkowskiego w celu doręczenia dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego, a pozwany nie wdał się w spór, wyrok nie może być wydany do czasu ustalenia, czy doręczenie lub dostarczenie dokumentu zostało dokonane w czasie umożliwiającym pozwanemu podjęcie obrony oraz czy:

- 1) dokument został doręczony w sposób przewidziany w prawie wezwanego państwa członkowskiego w odniesieniu do doręczania w postępowaniach krajowych dokumentów osobom znajdującym się na terytorium tego państwa lub
- 2) dokument został rzeczywiście dostarczony pozwanemu lub dostarczony do miejsca jego zamieszkania lub jego siedziby w inny sposób przewidziany

w niniejszym rozporządzeniu, jednakże każde państwo członkowskie może przekazać Komisji informację o tym, że mimo tego sąd, w określonych warunkach, będzie mógł wydać wyrok.

Na marginesie można dokonać jeszcze porównania tekstu rozporządzenia z tekstem w wersji niemieckiej. Z tej wersji językowej wynika, że doręczenia drogą elektroniczną są możliwe w postępowaniu sądowym, zaś postępowanie rozpoczyna się z chwilą wpływu do sądu pisma inicjującego postępowanie²⁵.

Podział doręczeń przewidziany w rozporządzeniu 2020/1184 w zakresie prawa polskiego stanowi, że do pierwszego rodzaju doręczeń należałoby zaliczyć doręczenia, o jakich mowa w art. 131¹ k.p.c., czyli doręczenia elektroniczne (za pośrednictwem systemu teleinformatycznego) oraz doręczenia na adres do doręczeń elektronicznych powiązany z kwalifikowaną usługą rejestrowanego doręczenia elektronicznego, z którego adresat wniósł pismo, o których wspomina art. 131² § 1 *in fine* k.p.c. Artykuł 131² k.p.c. został dodany ustawą o doręczeniach elektronicznych i wejdzie w życie z dniem określonym w komunikacie ministra właściwego do spraw informatyzacji wydanym na podstawie art. 155 ust. 10 u.d.e.²⁶

Natomiast drugiego sposobu doręczeń regulowanych art. 19 rozporządzenia 2020/1784 można poszukiwać w przepisie art. 131² § 1 *ab initio* k.p.c. Według polskich przepisów doręczenia na adres poczty elektronicznej mają być możliwe na adres do doręczeń elektronicznych, o którym mowa w art. 2 pkt 1 u.d.e., wpisany do bazy adresów elektronicznych, o której mowa w art. 25 u.d.e. Przy czym zauważyć należy, że w przypadku niektórych grup zawodowych (profesjonaliści pełnomocnicy, przedsiębiorcy) posiadanie takiego adresu będzie obowiązkowe. Zatem wątpliwe będzie wówczas realizowanie wymogu „uprzedniej wyraźnej zgody”, o jakim mowa w art. 19 rozporządzenia 2020/1784.

Stąd też wniosek, że bez krajowych uregulowań prawnych dotyczących doręczeń drogą elektroniczną nie będą one możliwe do przeprowadzenia w danym państwie członkowskim, w którym ma nastąpić doręczenie. Nadto należy zauważyć, że nie wszystkie państwa dokonały notyfikacji, ale aktualnie cztery kraje akceptują doręczenia elektroniczne, o jakich mowa w art. 19 rozporządzenia 2020/1784, tj. Węgry, Słowenia, Austria, Grecja, oraz cztery

²⁵ B. Kaczmarek-Templin, *Doręczenia elektroniczne...*

²⁶ Termin ten został określony na 1.01.2025 r.; zob. komunikat Ministra Cyfryzacji z 29.05.2023 r. w sprawie określenia terminu wdrożenia rozwiązań technicznych niezbędnych do doręczania korespondencji z wykorzystaniem publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego lub publicznej usługi hybrydowej oraz udostępnienia w systemie teleinformatycznym punktu dostępu do usług rejestrowanego doręczenia elektronicznego w ruchu transgranicznym (Dz.U. poz. 1077 ze zm.).

kraje wprowadzają dodatkowe wymogi do takich doręczeń, tj. Belgia, Czechy, Francja, Estonia²⁷. Polska, mimo że w przepisach krajowych istnieją ku temu podstawy, nie zaakceptowała takiej formy doręczeń.

Przepisy rozporządzenia 2020/1784 mają pierwszeństwo przed postanowieniami dwu- lub wielostronnych umów lub porozumień zawartych przez państwa członkowskie, które mają ten sam zakres stosowania co niniejsze rozporządzenie, w szczególności konwencji haskiej z 1965 r. o doręczeniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych, w stosunkach między państwami członkowskimi, które są stronami tych umów lub porozumień. Jednakże nie ma przeszkód, by państwa członkowskie zawierały umowy lub porozumienia mające na celu przyspieszenie lub uproszczenie przekazywania dokumentów, pod warunkiem że nie będą one stały w sprzeczności z rozporządzeniem.

Wśród wielostronnych umów międzynarodowych należy wymienić przede wszystkim dwie konwencje haskie normujące materię współpracy międzynarodowej w zakresie przeprowadzania dowodów, czyli konwencję haską o procedurze cywilnej z 1954 r.²⁸ oraz konwencję haską o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych lub handlowych z 1970 r. Obecnie istotne znaczenie ma druga z tych konwencji, która w części dotyczącej przeprowadzania dowodów częściowo zastąpiła konwencję haską z 1954 r. Konwencja haska o przeprowadzaniu dowodów ma zastosowanie wobec Polski od 13.04.1996 r. i ułatwia międzynarodową pomoc prawną w relacjach z 66 państwami: Albanią, Andorą, Argentyną, Armenią, Australią, Barbadosem, Białorusią, Bośnią i Hercegowiną, Brazylią, Bułgarią, Chinami, Chorwacją, Cyprzem, Czarnogórą, Czechami, Danią, Estonią, Finlandią, Francją, Grecją, Gruzją, Hiszpanią, Indiami, Islandią, Izraelem, Kazachstanem, Kolumbią, Koreą Południową, Kostaryką, Kuwejtem, Liechtensteinem, Litwą, Luksemburgiem, Łotwą, Macedonią Północną, Maltą, Marokiem, Meksykiem, Monako, Niemcami, Niderlandami, Nikaragwą, Norwegią, Paragwajem, Portugalią, RPA, Rosją, Rumunią, Salwadorem, Serbią, Seszelami, Singapurem, Słowacją, Słowenią, Sri Lanką, Szwajcarią, Szwecją, Turcją, Ukrainą, USA, Wenezuelą, Węgrami, Wielką Brytanią, Wietnamem oraz Włochami²⁹.

²⁷ *National information and online forms concerning Regulation No. 2020/1784*, https://e-justice.europa.eu/38580/EN/serving_documents_recast (dostęp: 28.09.2022 r.).

²⁸ Konwencja dotycząca procedury cywilnej, podpisana w Hadze 1.03.1954 r. (Dz.U. z 1963 r. Nr 17, poz. 90).

²⁹ A. Banaszevska, M. Kostwiński, *Współpraca państw członkowskich UE w zakresie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych i handlowych [w:] System Postępowania Cywilnego*, t. 2, *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021, Legalis.